

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ГЕОЛОГО-ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ
Книга 2 – ГЕОГРАФИЯ
Том 114

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”
FACULTY OF GEOLOGY AND GEOGRAPHY
Book 2 – GEOGRAPHY
Volume 114

МЕДИКОГЕОГРАФСКИ АНАЛИЗ НА БАЛНЕО- И КЛИМАТОЛЕЧЕНИЕТО В ЛОКАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА ВЕЛИНГРАД

ТАНЯ БЕЛИЧЕНОВА

*Катедра „Социално-икономическа география“
taniaborisovabel@gmail.com*

Tania Belichenova. MEDICAL GEOGRAPHICAL ANALYSIS OF BALNEOTHERAPY AND CLIMATOTHERAPY IN THE LOCAL DEVELOPMENT OF THE MUNICIPALITY OF VELINGRAD

The article examines balneology and climatic treatment on the territory of Velingrad municipality. The main balneomineral and climatic resources, their quantitative and qualitative characteristics, geographical location, etc. have been studied and evaluated. A brief analysis of the material base for the development of these activities has been made. The impact of the main activities related to the use of resources for medical, social and tourist purposes, as well as the impact of economic activities on the local development of the municipality was assessed.

Key words: medico-geographical analysis, balneotherapy, local development.

УВОД

Медицинският туризъм като стопанска дейност е сериозен съвременен локализационен и урбанизационен фактор, който влияе осезателно върху структурата и облика както на населените места, така и на взаимодействията между тях в рамките на селищната мрежа. Туристическите функции водят до формиране и на специфични селищни образувания от туристически тип, наречени „туристически локализации“.

Балнеолечебните заведения и курорти се развиват на територии, характеризиращи се със значително по-благоприятни географски условия, ландшафтни и биоклиматични особености (Георгиева 2007). От тази гледна точка бихме могли да констатираме, че атрактивността на община Велинград и в частност Чепинската котловина е в пъти по-голяма, отколкото привлекателността на други райони, които не притежават такова съчетание на ресурси като: чист въздух с висока отрицателна йонизация, значителна продължителност на слънчево греене, планински ресурси за специализирани форми на туристически дейности (VELO- и екомаршрути), квалифициран медицински персонал, разнообразни процедури и оборудване от най-ново поколение и др.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Прегледът на тематичните изследвания, свързани с обекта и предмета на проучването, досега не генерира в достатъчна степен научната и методическа база, върху която да се реализират изцяло търсенията на проучването, което бе и основен мотив за нашата работа. Наред с това някои от тях заслужават интерес и внимателен прочит. През осемдесетте години на миналия век са проведени две сериозни научни медикогеографски изследвания с подчертано локален характер, посветени на лечебните фактори и ресурси на курорта Велинград. Целта и на двете защитени докторски тези е да докажат положителното влияние на минералните води и други фактори при лечението на някои конкретни заболявания. Първото изследване на д-р Найда Станкова Станчева през 1986 г. проучва комплексно-курортното лечение при болни с неврастенна невроза в курорта Велинград. Второто на д-р Здравка Георгиева Масларова през 1988 г. е посветено на проучване на ефекта от самостоятелното и в комплекс с преформирани фактори балнеолечение при жени с хронични неспецифични възпалителни гинекологични заболявания и стерилитет в курорта Велинград. С регионален характер (на ниво област) е проучването на Патарчанов (2009), което фокусира вниманието на автора върху пространствените особености и предизвикателства в организацията на здравното обслужване в Пазарджишка област. Същият автор (Patarchanov 2007) стеснява своя изследователски интерес върху организацията и развитието на социалните услуги в община Велинград.

С подчертано методически характер и с някои теоретични приноси в развитието на медикогеографските изследвания на различно териториално равнище (национално и регионално) са изследванията на редица автори – Бояджиев (2009), Димов и Филипов (2009), Патарчанов (2007, 2010), Шишманова (2011). Допълнително внимание заслужава монографичното издание на Веселинова (2021), което със своя комплексен характер развива нашата медикогеографска наука.

Приложеният набор от научни подходи и методи обслужва поставените цел и задачи в изследването, което е фокусирано върху медикогеографския анализ на ресурсите за балнеолечение в община Велинград и ролята му за локалното ѝ развитие. Използването на литературния метод при прегледа на досегашните изследвания по тематиката на проучването позволява запознаване с теоретичната и методологична база на медикогеографските изследвания. Хронологичният подход ни помага при историческия анализ на развитието на изследваните процеси и явления. При анализа на пространствените обекти и процеси в изследваната територия водещ е хорологичният (пространствен) подход. Статистическият метод съдейства за обективността на анализа. Проведените собствени анкетни проучвания на материалната база, нейната пространствена организация и използване създадоха добра информационна база, която обективизира анализа.

Векове наред на границата между двете фундаментални науки – география и медицина, които на пръв поглед са малко свързани, се развива едно научно направление – медицинската география, което все по-успешно се утвърждава в изследването на преките и косвените взаимодействия на характеристиките и особеностите на географската среда и здравето на човека и обществото, в което той осъществява своите житейски и социални дейности.

В българските земи появата и развитието на медикогеографските идеи има дълга история, започваща още от тракийския период. Редица изследвания говорят за влиянието на тракийската култура върху древногръцката медицинска школа. Тя активно се използвала в храмовете (Асклепиони) във връзка култа към древното медицинско божество Асклепий (смята се, че името идва от тракийските думи „ас“ – змия и „клепио“ – вия се). След създаването на българската държава в днешните земи започва активен обмен на такава медикогеографска информация с византийската империя.

Развитието на медикогеографските идеи върви с различни темпове, заедно със създаването и утвърждаването на болничната помощ и аптечното дело у нас. С развитието на балнеологията като ново научно направление се поставят основите на балнеолечението като социална и стопанска дейност. В съвременния етап те се надграждат и усъвършенстват с развитието на медицинския туризъм.

Главната причина, поради която се налага изучаването на категориите „балнеология“ и „балнеоклиматология“, е, че се поделят на различни сфери. Това са балнеолечението, медицинската хидрология, климатолечението и курортната медицина, които все още не се разпознават достатъчно ясно като отделни научни направления. Както на национално ниво, така и в международен план изследванията имат съществен принос за изясняване пълнотата на техния обхват и съдържание.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЯ

Община Велинград, като част от Чепинския край, се намира в Южна България и конкретно в Южен централен район (NUTS-2). Регионът има съществено социално-икономическо и геополитическо значение за страната ни, тъй като през него преминават транспортни коридори № 8 и 10 (Беличенова 2021). Към днешна дата на български терен тези коридори опосредстват международните транзитни потоци от хора, стоки и капитали между Европа и Азия по направление София – Пловдив – Свиленград – ГКПП Капитан Андреево – Истанбул и Близкия Изток или към Бургас и Варна и Черноморския регион.

Днес Велинград е третата по площ (604,471 кв. км) община в област Пазарджик, заемаща 13,49% от територията ѝ, както и 0,55% от територията на страната (фиг. 1). Общинският център гр. Велинград се намира на геостратегическо място – на 130 km от столицата София, на 47 km от областния център, на 82 km от регионалния център Пловдив и на 180 km от южната ни съседка Гърция (ГКПП Илинден).

Територията на общината е транзитна и осъществява активни връзки между Маришкия басейн в Тракийската низина и долините на реките Места и Струма, чрез които се свързва с Егейския басейн. Тази пространствена ситуация създава благоприятни предпоставки за активно използване на местните балнео- и климатични ресурси в регионален, национален и международен контекст и генериране на сериозни активности в локаното развитие на общината и целия западнородопски район. Това ще съдейства за стимулиране на регионалната и балканската интеграция и трансгранично сътрудничество.

Фиг. 1. Община Велинград – географско положение, граници и населени места
 Fig. 1. Municipality of Velingrad – geographical location, borders and settlements

Релефното, климатичното и хидроложкото профилиране и характеризиране на изследваната територия като географска локация, имат отношение по

темата за позиционирането ѝ в Европейския термален рекреационен клъстер. Значителният дял на планинските участъци освен лимитиращ фактор за някои стопански активности, е сериозна предпоставка за наличието на множество ресурси, които способстват развитието на балнео- и климатолечението, на медицинския туризъм, спа и уелнес услугите. Комплексът от тези обслужващи дейности играе основна роля за повишаване на икономическото благосъстояние на населението в региона и укрепват неговия стопански потенциал.

Това е сред причините страната ни да се превърне в неформален лидер в развитието на активните процеси на общоевропейска и регионална интеграция, актуални през последните няколко десетилетия не само за нас, но и за целия Балкански полуостров и страните от Централна и Източна Европа.

Велинград е обявен за балнеоложки курорт с национално значение през 1951 г., а с международно значение през 1981 г. През 2005 г., градът е обявен за „СПА столица на България“. Три години по-късно, през 2008 г., и за „СПА столица на Балканите“.

Хидроклиматични ресурси. Хидрологията на района се характеризира с 15 366 дка водни площи, 1 844 дка от които – реки. 13 408 дка са заети от язовири, водоеми и канали, 96 дка е делът на езерата, 1 дка – блата и мочурища, и 17 дка – рибарници (ОПР, 2018). Хидрографската мрежа се отличава с голяма гъстота, като показателите ѝ за качество са стабилни, с природно гарантирани условия за възпроизводство в дългосрочен период. Притежават относително постоянен воден режим, за което способстват изобилните снеговалежи в изворните части през зимния период, както и някои конкретни климатични и релефни особености.

Хидроминералните ресурси са една от най-сериозните природни предпоставки за локализирането на балнеологичната инфраструктура на град Велинград и на някои други селища (напр. Драгиново) в общината.

Естествените термални минерални източници са 59 на брой, съчетани в 6 хидроложки находища: по 1 в кварталите на града „Чепино“, „Каменица“, 2 в кв. „Лъджене“ и 2 източника в с. Драгиново.

Необходимо е да се отбележи, че класификацията на изворите не се извършва само на база тяхното местоположение, но и въз основа на техните физико-химични свойства и състав и полезни свойства за организма. Според свойствата си те са хипертермални, слабоминерализирани¹, хидрокарбонатно-сулфатни, с богато съдържание на натрий, калций, калий, силиций и флуор, с изключение на източниците от термална зона Чепино, където е отчетено и ниско водородно съдържание (10 nCi/l).

От всички находища единствено това в кв. „Чепино“ се характеризира с наличието на радон (между 5 и 10 nCi/l). Това го причислява към типа газо-

¹ Съдържанието на минералните вещества е до 1 g/l

ви минерални води, доказали благотворното си въздействие върху човешкия организъм (производството на витамини, противовъзпалителен ефект и др.)

Публична държавна собственост са водоземните съоръжения за минерални води – изключителна държавна собственост, както и наблюдателните сондажи, изградени с държавни средства (съгласно чл. 13, ал 4 от Закона за водите). За съжаление дълги години в процеса на организация, управление и използване на тези уникални териториални ресурси и до момента не е постигнат ефективен баланс на различните публични и частни интереси, което създава сериозни трудности в тяхната експлоатация.

Велинградският термоминерален водоносен басейн е от силитен тип, а общият дебит на минералните извори е 130–40 л/сек. Разломно-дренажната зона на басейна се проследява до западния бряг на Чепинската котловина, долината на река Чепинска и северния ръб на Родопския масив. В границите на тази зона се обособяват 6 термоминерални находища: Чепино, Лъжене-1, Лъжене-2, Каменица, Драгиново и Варварски бани. Басейнът е с класически и уникален характер. Класически поради това, че в него се проявява почти цялата естествена хидрогеохимична гама на силитните акрототермии, и уникален поради огромните си ресурси и необикновеното им съсредоточаване в една малка територия. Половината от водите се групират в Чепинското находище, като те имат сравнително ниска радиоактивност (Програма за... , 2011).

Възприемано повече като туристическа атракция, ез. „Клептуза“ сякаш остава встрани от лечебната медицина и въпросите с балнеолечението и рекреацията, макар да притежава значителен хидроложки, туристически и социално-икономически потенциал. За преобладаващата част от населението карстов извор „Клептуза“ (един от най-големите в страната) е синоним и на мястото, където се пресичат 42-рият паралел и 24-тият меридиан. Пресечната точка е географски топос, който по инициатива на проф. Г. Пухалев (1935–2008 г.) от Лесотехнически университет започва да се превръща в туристически ресурс с локално и регионално значение. Космическата ос, както я назовават (Axis Mundi) – световна ос, център на света и т.н., е още един географски феномен, бонус към немалкия списък със забележителности и пространствени достойнства на района. Освен от туристическа гледна точка, атрактивността и значимостта на езерото се изразява в уникалността на заобикалящите го планински зони, дом на редица растителни и животински видове, в това число и на такива, включени в „Червената книга на България“.

Климатът на територията е преходноконтинентален със слабо средиземноморско влияние. Това подпомага дейността на сърцето (помпената му функция, предотвратява пренатоварването) и дихателната система. Чепинската котловина е със значителен коефициент на орографска затвореност, преходно-среднопланинска, с двупосочен въздухоток, ежедневна ветрова циркулация (горняк и долняк) и характерната „роза на ветровете“. Средните

годишни температури в изследвания район са около и под 10 °С, а годишната валежна норма е около 554 l/m². Слънчевото греене е през 215 дни в годината.

Материална база. На територията на община Велинград има няколко болници за долекуване, които фокусират в себе си най-големия потенциал за развитие на балнео- и климатолечение.

Специализирана болница за продължително лечение и рехабилитация на пневмофтизиатрични заболявания „Света Петка българска“ ЕООД гр. Велинград, известна на местното население като „Санаториума“ е водещият център за климатолечение в общината. Идеята за създаването му назрява по време и след Втората световна война, когато в Европа и света се увеличават много засегнатите от пандемията от туберкулоза. Масово жълтата гостенка покосява млади хора, а броят на починалите е много висок.

Дарители подаряват парцела за строителство, разположен на четири километра западно от Велинград, на което е построена болница за лечение на туберкулозно болни. Мястото е изключително подходящо поради активната въздушна циркулация по течението на р. Луковица при контакта ѝ с котловинното дъно в западния край на Чепинската котловина. Десетилетия наред в нея те се лекуват успешно с разнообразна терапия в условията на чист въздух и силна храна. Резултатите от лечението в годините, които се наблюдават, са много добри, като се отличават с устойчивост и висока ефективност на провежданите медицински и климатични процедури.

Съвременното развитие на болницата продължава добрите традиции, свързани с приема на пациенти със заболявания на дихателната система: състояния след пневмонии, бронхити, бронхиална астма за долекуване, ХОББ (хронична обструктивна белодробна болест) и др.

Основните медицински услуги са разпределени в няколко направления: – *Манту*; – *БЦЖ*; – *Рентгенови изследвания*: рентгенография, томограми; – *Ултразвукова диагностика*: кардиоехография с доплер сонография, ехография на коремни органи; – *Електрокардиограми*: едно- и триканален електрокардиограф, 12-канален ЕКГ апарат с компютърен софтуер, велоергометър с компютърен софтуер, холтер за кръвно налягане, холтер за ритъмна дейност; – *Функционални изследвания*: функционално изследване на дишането, бронходилататорен тест с лекарство или с натоваарване, ВЕД (върхов експираторен дебит), пулсоксиметрия, електролечение с магнит, терапия с нискочестотни, високочестотни и ултрависокочестотни магнитни вълни (НГЧ, ВТЧ – УВЧ радар), светлолечение, с морска луга, овлажнител на въздуха, антиалергенна терапия с апаратура; – *Инхалационна терапия*: индивидуална инхалационна терапия: медикаментозни коктейл, инхалации с минерална вода, инхалации с дестилирана вода, инхалации с билки, инхалации с ароматни масла, студови инхалации със 100% етерични масла; групова инхалационна терапия със сепарирано инхалиране с групов инхалатор с 8 стол-комплекта; – *Кислородолечение*: кислороден концентратор, централно кислородна инсталация; – *Кине-*

зитерапевтични услуги: класически масаж: масажна яка, масаж на едно поле, криотерапия, вендузен масаж, източен специален масаж; рефлексотерапия; ароматерапия и музиколечение; фитнес; – *Дихателна гимнастика*: групови дихателни упражнения; индивидуални упражнения; ЛФК (лечебна физкултура) при заболявания на ОДА (опорно-двигателния апарат); тибетски упражнения за подобряване на имунната защита; дихателна гимнастика „triball“; дихателна практика; очистваща практика за носа „Жела Нети“; практика за релаксация; – *Теренолечение*: теренна пътека №1; теренна пътека № 2; северно ходене; – *Допълнителни услуги*: кабинет за борба с тютюнопушенето; телефонни и пощенски услуги; лекарствени и куриерски услуги; конферентна зала с интернет и презентационна техника (<http://belodrobnabolnica.com/>).

Болницата има приемно-консултативен кабинет. Разполага със 136 легла, разпределени в 2 отделения, и в отделна сграда – звено за физикална терапия и рехабилитация. Персоналът, който се грижи за болните, е 46 души: лекари – 7 бр.; специалисти здравни грижи – 18 бр. и друг персонал – 21 бр.

Медицинският интерес на пациентите към болницата през последните години се засилва, което ясно личи от броя на преминали болни за периода 2017 – 2019 г., съответно: 2017 г. – 3248 пациенти; 2018 г. – 3141 пациенти; 2019 г. – 4184 пациенти; 2020 г. – 2200 пациенти (собствени анкетни проучвания).

Вторият център е „Специализирана болница за рехабилитация – ВИТА“ ЕООД, която е под юрисдикцията на Министерство на отбраната. Тя е създадена със заповед на министъра на отбраната през 1970 г. с наименованието „Военен санаториум“. Подобно на много други ведомствени бази от периода на централизирана икономика тя възниква със специализация в рехабилитация и профилактика на заболявания на опорно-двигателния апарат, периферната нервна система и дихателната система на кадри от българската армия. Проектиран и построен като лечебно заведение, той е най-новият в системата на Българската армия.

Подходящото му географско разположение – високо по северната периферия на котловината в южното подножие на рида Алабак, гарантира целодневно значително количество слънчева радиация и естествено обветряне.

Водолечебните процедури в болницата се извършват с минерална вода от извор № 19, която е хипертермална (56 °С), слабоминерализирана, хидро-карбонатно-сулфатно-натриева с минерализация 257 мг/л, рН 9.1. Минералната вода е подходяща за питейно лечение, както и за водолечение на редица медицински състояния: – *заболявания на опорно-двигателния апарат*: ревматоиден артрит; възпалителни полиартропатии; коксартроза; гонартроза; периартрит; епикондилит; вертеброгенни заболявания (анкилозиращ спондилит, спондилоза и възпалителни спондилопатии, увреждане на междупрешленни дискове във всички отдели на гръбначния стълб, следоперативни състояния); последици от травми (фрактура, изкълчване, навяхване и разтягане) на горен и долен крайник; последици от травми на мускули и сухожилия на горен и

долен крайник; състояние след алопластика на стави; полиартроза; кристалоидни артропатии и други специфични артропатии – подагрозни, псориа-тични и други; контрактури на стави; вродени аномалии и деформации на костно-мускулната система; състояния след травми и фрактури. – *заболявания на периферната нервна система*: невропатии от различно естество; диабет-на полиневропатия; невралгия на троичния нерв и лицевия нерв; увреждане на нервни коренчета и плексуси; дискова болест; мононевропатии на долен крайник – увреждане на бедрения, седалищния, фибуларния и тибиалния нер-ви; мононевропатии на горен крайник – синдром на карпален канал, увреж-дания на медианния, лакетния и лъчевия нерви; множествени полиневрити; последици от травми на горен и долен крайник. – *заболявания на дихателна-та система* (хронични синусити, бронхити, неусложнена астма) и др. (<https://www.vita-velingrad.com/>).

Лечебните процедури се реализират в няколко направления: – *Електро-лечение с ниско-, средно- и високочестотни токове*: електростимулации на нервно-мускулния апарат с нискочестотни токове; електрофореза; лугофоре-за; лечение с интерферентен ток; СМТ; VMS, TENS и руски токове; вакуум масаж; нискоинтензивно импулсно магнитно поле; ултразвук (фонофореза); високочестотни токове. – *Светлолечение*: ултравиолетово облъчване (УВО) с кварцова лампа; облъчвания с източници на инфрачервени и видими лъчи. – *Инхалационно (аерозолно) лечение*: инхалации. – *Кинезитератия*: активна, пасивна, асистирана, суспензионна и пуллитератия, рефлекторна, аналитична, лечебен масаж – класически и специализиран: релаксиращ, стимулиращ (то-низиращ), противооточен, лимфен дренаж, асистирана кинезитератия, диха-телна гимнастика, и други. Лечебният масаж повлиява положително болест-ния процес и води до нормализиране на патологично изменените функции, както и способства за укрепване на общите защитни сили на организма. – *Хи-дротератия*: подводен масаж (тангентор), въздушновихров масаж за тера-певтично повлияване с механично и термично въздействие с цел релаксиране на ригидната и спастична мускулатура с последващо тонизиране и нормали-зиране на нервно-мускулните процеси (<https://www.vita-velingrad.com/>).

Оформен е специален водолечебен сектор с вани, тангентори, в открит и закрит лечебни минерални басейни и др. В болничните стаи на пациентите е осигурена минерална вода за пиене и къпане.

Организационно болницата включва диагностично-консултативен блок с своя вътрешна структура. Болницата разполага със 140 легла, позиционирани в 2 отделения – вътрешно и неврологично. Персоналът наброява 106 души: лекари – 5 бр.; мед.сестри – 15 бр.; кинезитерапевти и рехабилитатори – 9 бр.; друг персонал – 77 бр. (собствени анкетни проучвания).

Трайният интерес към заведението се потвърждава от броя на преминали болни – за периода 2017–2019 г. е средно около 4500 пациенти, плюс/минус

12–13 пациенти годишно, а за 2020 година – те са около 2000 (собствени анкетни проучвания).

С най-голям капацитет (места за настаняване и персонал) е „Специализирани болници за рехабилитация Национален комплекс“ ЕАД – филиал Велинград, известна в миналото като Санаториум на трудещи се селяни. Тя също е с благоприятно географско положение – локализирана е на няколкостотин метра югозападно от болница „ВИТА“, в западната периферия на града по по-високия лъв бряг на р. Луковица.

Осъществява се лечение по следните специалности: – физикална и рехабилитационна медицина; – нервни болести; – вътрешни болести; – нефрология. Разнообразието от дейности е свързано с лечението на набор от медицински състояния: – *Заболявания на централната и периферната нервна система*: състояния след мозъчен инсулт, множествена склероза, паркинсонова болест, детска церебрална парализа, черепно-мозъчни травми, дискова болест, моно- и полиневрити, радикулити, състояния след перифернонервни и гръбначно-мозъчни травми, функционални нервни заболявания; – *Възпалителни и дегенеративни ставни заболявания*: ревматоиден артрит, анкилозиращ спондилоартрит, артрози и артрити; – *Ортопедо-травматологични заболявания*: състояния след счупвания и техните усложнения, състояния след оперативни ортопедични интервенции; – *Възпалителни заболявания на ГДП и белите дробове*: алергични състояния; – *Сърдечно-съдови заболявания*: исхемична болест на сърцето, състояния след прекаран миокарден инфаркт, след сърдечни операции, хипертонична болест, миокардиосклероза; – *Ендокринни и метаболитни заболявания*: остеопороза, диабет и неговите усложнения, тиреотоксикоза, подагра, затлъстяване; – *Възпалителни гинекологични заболявания*: стерилитет, хипоплазии, хипоовариален синдром, олиго- и дисменорея; – *Стомашино-чревни и жлъчно-чернодробни заболявания*: язвена болест на стомаха и дванадесетопръстника, гастрити, колити, холецистити; – *Заболявания на отделителната система*: бъбречно-каменна болест с уратна диатеза, цистити, уретрити, пиелонефрити – хронични форми, извън стадията на обостряне; – *Някои кожни заболявания*: дерматити, екземи, фурункули, панарициум, микози (<http://nkrehabilitation.bg/filiali/velingrad/>).

Лечението се реализира по клинични пътеки № 263 и № 265 на пациенти по програмата на НОИ, както и свободно срещу заплащане. Лечебните процедури в базата са добре обезпечени функционално и технически, като са разпределени в няколко направления: – балнеолечение – чрез вани, вътрешен и външен минерален басейн, джакузи, хидромасажни вани, подводен масаж, ръчна и крачна вихрови вани, лечебни души, инхалации, питейно приложение; – кинезитерапия – чрез активна и пасивна лечебна гимнастика, специализирани техники и методики, лимфен дренаж, мануална терапия; – термотерапия – сауна, парна баня, парафинолечение, луголечение, криотерапия; – пъл-

на гама физиотерапевтични процедури; – теренолечение; – лазертерапия; – диетично хранене (<http://nkrehabilitation.bg/filiali/velingrad/>).

Организационно болницата включва приемно-консултативен блок и едно вътрешно отделение. Базата разполага с общ брой легла 140 + 60 бр. за свободен прием. Общ брой персонал 70: лекари – 7 бр.; мед. сестри – 14 бр.; кинезитерапевти и рехабилитатори – 10 бр.; друг персонал – 39 бр.

Наблюдава се трайна тенденция на повишаване на интереса на пациентите, както и на броя на преминали болни: 2017 г. – 6800 пациенти; 2018 г. – 7006 пациенти; 2019 г. – 8000 пациенти; 2020 г. – пациентите са с 50% по-малко (собствени анкетни проучвания).

Освен трите болници за долекуване на територията на община Велинград са създадени и функционират още шест медицински центъра, които изпълняват разнообразни дейности вкл. и свързани с балнео- и климатолечение.

Медицински център „Кайел“ – разположен на територията на СПА клуб „Бор“ и СПА хотел „Свети Спас“. Оборудван е с модерна апаратура за физикална терапия, рехабилитация и балнеолечение. Ежегодно в този медицински център се лекуват български и чуждестранни граждани – по около 500 пациенти годишно за периода 2017–2019 г. През 2020 година броят на лекуваните пациенти е десет пъти по-малко от предишните години – около 50.

Медицински център „Камена Медикъл“ – разположен на територията на хотел „Камена“. Оборудван с модерна апаратура за физикална терапия, рехабилитация и балнеолечение. Ежегодно там се приемат и лекуват пациенти по програмата на НОИ за профилактика, лечение и рехабилитация. Броят на пациентите е съответно: 2017 г. – 800, 2018 г. – 1037, 2019 г. – над 1000, 2020 г. – 650 (собствени анкетни проучвания), значително по-малко поради усложнената обстановка.

Медицински център в Гранд хотел „Велинград“ – структуриран на територията на хотела. В този център приоритетно се извършват спа процедури.

Медицински център „Велинград 2017“ – разположен на територията на МБАЛ – Велинград. В него се осъществява лечение и рехабилитация на пациенти от община Велинград и района с направления от личния лекар и свободен прием – около 1000 души годишно.

Медицински център „Елбрус медикал“ ЕООД. Разположен е на територията на хотел „Елбрус“ и хотел „Аура“. Работи с пациенти на свободен прием. През последните няколко години са приети и лекувани съответно: 2017 г. – 1500, 2018 г. – 1600, 2019 г. – 1700, 2020 г. – около 1000 пациенти (собствени анкетни проучвания).

Медицински център „Асклепий“ – Велинград. Разположен в бившата курортна поликлиника. Разполага с цялата гама апаратура за физикална терапия, рехабилитация и балнеолечение. Тук се лекуват основно пациенти от община Велинград и района, летните месеци – от цялата страна, с направление от личния лекар. За последните няколко години преминалите пациенти са:

2017 г. – 1500, 2018 г. – 1700, 2019 г. – 1800, 2020 г. – 900 (собствени анкетни проучвания).

Във връзка медикогеографската ситуация в последната година и всички последствия от нея тези три специализирани болници, както и повечето медицински центрове, без сериозни или с почти минимални допълнителни инвестиции в база и персонал могат да бъдат приети и долекувани всички преболеждали COVID-19. В тази връзка подходящо би било обособяването на нова клинична пътека, която би улеснила процеса организационно и финансово.

За целта е необходимо:

- разработване на конкретна програма и алгоритъм за балнеолечение, климатолечение и физиотерапия;

- изготвяне на мотивирано предложение до МЗ и Министерството на туризма, до правителството за уреждане на юридическите проблеми, свързани с прием на преболеждали пациенти от COVID-19 за страните от ЕС (особено от най-засегнатите държави – Италия, Испания, Франция, Германия, Австрия и др.), както и от Великобритания, Русия и др.;

- активно сътрудничество и партньорство с туроператорски фирми и агенции за посредничество при набиране и организиране на потенциални пациенти и логистична подкрепа;

- създаване на нормативни и организационни условия за улесняване на финансирането на медицинските услуги и дейности от съответните здравни каси, дарителски фондове, СЗО и др.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В резултат на направения научен анализ, синтез и корелация на редица географски факти, обстоятелства, процеси и обекти могат да бъдат дефинирани някои основни обобщения и изводи:

- Комплексът от природногеографски фактори – хидротермални, климатични, метеорологични, екологични и други, на община Велинград и района са причина за излекуването или същественото подобрене на подложените на лечение, рехабилитация и рекреация участници, което утвърждава мястото на района като балнео- и климатотерапевтичен и рекреационен клъстер.

- Минералната вода в находищата и изворите на гр. Велинград и с. Драгиново със своите характеристики и разнообразие (хипертермална, слабоминерализирана, сулфатно-хидрокарбонатна, натриева и силициева, съдържаща флуорид, без санитаро-химични и микробиологични признаци на замърсяване, радиологичните показатели в границите на нормите) отговаря на изискванията за курортните ресурси, курортните местности и курортите.

- Използването на минералната вода за външно и вътрешно балнеолечение оказва силно благоприятно влияние върху пациентите и се наблюдават съществени подобрения при редица медицински оплаквания на повечето сис-

теми на човешкия организъм, но основно върху опорно-двигателния апарат, отделителната и половата, ендокринната и нервната система.

– Комплексът от медицински дейности, използващи разнообразни климатични ресурси, създават благоприятни условия за лечение на редица заболявания на дихателната система и възстановяване на нормалното състояние на отделните органи от нея и на целия организъм.

ЛИТЕРАТУРА

- Беличенова, Т. 2021. Медикогеографски анализ на потенциала за балнеолечение и климатолечение в община Велинград като фактор за локално развитие. Автореферат. СУ „Св. Кл. Охридски“, ГГФ, катедра „Социално икономическа география“. https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/fakulteti/geologo_geografski_fakultet/specialnosti/doktoranti/pridobivane_na_obrazovatelna_i_nauchna_stepen_doktor/arhiv/tanya_borisova_belichenova_geologo_geografski_fakultet
- Бояджиев, В. 2009. Медицинската география в Италия – В: Природа и здраве, Изд. на Съюза на учените в България, С., 72–78.
- Веселинова, Н. 2021. Медицинската география – постижения и надежди. Изд. „Парадигма“, 248 стр.
- Георгиева, Еф. 2007. Създават център за развитие на балнеообщините. – *Строителството и градът*, бр. 16. 23–29.04.2007 г.
- Димов, Н., Д. Филипов. 2009. Медицинска география и регионално развитие на България: същност и основни проблеми – В: Природа и здраве, Изд. на Съюза на учените в България, С., 7–12,
- Закон за водите /от 28.01.2000/ <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2134673412>
- Маринов, В. и колектив. 1971. Атлас курортно райониране на България. Главно управление по геодезия и картография. София.
- Общински план за развитие на община Велинград (2014–2020 г.), актуализиран с Решение № 90/28.03.2018 г.
- Патарчанов, Пл. 2010. За приложението на някои пространствени модели в медикогеографските изследвания. – В: Сборник доклади VIII конгрес по медицинска география с международно участие. БДМГ. София. 135–140, ISBN 1314-5096
- Патарчанов, Пл. 2009. Организация на здравното обслужване в Пазарджишка област – пространствени особености и предизвикателства – В: Природа и здраве, Изд. на Съюза на учените в България, С., 78–83.
- Патарчанов, Пл. 2007. Теоретико – методологични основи и развитие на регионалните географски изследвания. – *Год. СУ, Геол.-геогр. фак.*, кн. 2 – геогр., т. 98, 173–182.
- ПРОГРАМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА КАЧЕСТВОТО НА АТМОСФЕРНИЯ ВЪЗДУХ НА ОБЩИНА ВЕЛИНГРАД 2011–2014, Август, 2011 г. https://m.velingrad.bg/wp-content/uploads/2012/09/KAV_Velingrad_Final.pdf
- СБПЛРПФЗ „Света Петка Българска“ ЕООД гр. Велинград. <http://belodrobnabolnica.com/>
- „Специализирани болници за рехабилитация Национален комплекс“ ЕАД – филиал Велинград. <http://nkrehabilitation.bg/filiali/velingrad/>

- „Специализирана болница за рехабилитация – ВИТА“ ЕООД. <https://www.vita-velingrad.com/>
- Шишманова, М. 2011. Минералните води, балнеолечението и регионалната политика. – *Екологизация*, С, НБУ, стр. 39.
- Patarchanov, Pl. 2007. Regional analysis of social services in the Velingrad municipality. – In: Fourth International conference “Global changes and problems theory and practice”. Sofia, Bulgaria, 181–183.

SUMMARY
MEDICAL GEOGRAPHICAL ANALYSIS OF BALNEO AND CLIMATE
TREATMENT IN THE LOCAL DEVELOPMENT
OF THE MUNICIPALITY OF VELINGRAD

The studied territory of Velingrad municipality is a well-known and preferred year-round medical tourist destination with a clearly recognizable identity, preserved natural diversity and local culture, occupying a favorable position among the leading spa destinations in Central and Eastern Europe.

The hydrological and climatic conditions and resources of the region of Velingrad municipality derive from its relief and its location in the country. The opportunity for development of balneal and climatotherapy, medical tourism, balneal and climatic prophylaxis arises from the available resources of the region, their current state, quantitative and qualitative characteristics. Their exceptional diversity, the possibility for renewal and susceptibility to changes, are the basis for the idea of its establishment as a future European Thermal and Climate Treatment Cluster.

Our thesis has been confirmed that the protection of the natural resources in the region is not just recommended, but mandatory, especially if our society wants to continue to increasingly trust natural and environmentally friendly ways and methods of treatment.

The development of balneotherapy and recreation in the object of our study, based on several deposits of balneological resources with a significant number of springs and flow, provide year-round influx of tourists from the country and abroad, which allows the region to expand its international popularity.

The area of Velingrad municipality can serve as an excellent example of how the interaction of anthropogenic factors with abiotic and biotic ones, have a decisive impact on the main activity in the local economy – tourism, which is expanding its importance for employment and income of the local population, as well as for the revenues of the municipal budget.